

THE "LAW ON NATIONAL LANGUAGES" OF THE RUSSIAN FEDERATION: PERCEPTION IN THE NORTH CAUCASUS AND THE CAUCASIAN (CIRCASSIAN) DIASPORA

RUSYA FEDERASYONU "ULUSAL DİL YASASI":
KUZEY KAFKASYA'DA VE TÜRKİYE'DEKİ KAFKASYA (ÇERKES)
DİASPORASINDAKİ ALGILANIŞI¹

Veronika Tsibenko²
Asker Tlostnakov³

Abstract

In April 2018, a group of Russian deputies submitted a proposal to the State Duma for an optional, rather than compulsory, study of native languages in Russian schools (amendments to the Federal Law of the Russian Federation "On Education", which are also known as the "Law on National Languages"). This proposal caused a strong negative reaction of Caucasian and other peoples of Russia and diaspora, especially in Turkey against "discriminatory and asimilation policy" of Russian authorities. As a result of the demands of the united protest movement, the text of the amendments was adjusted, but the protest activity still remains. The authors use discourse and event study analysis to examine the perception in the North Caucasus and the Caucasian (Circassian) Diaspora of these amendments. As the study conducted by us showed, protest activities, both in Russia and in Turkey, had similar forms, but differed in content.

Key Words: North Caucasus, Circassians, Russia, diaspora, language.

Öz

Rusya Federasyonu ülkenin anayasasında belirtildiği üzere çok uluslu bir devlettir. Aynı zamanda son yıllarda Rusya'nın ulus devlet kavramı geliştiriliyor. "Rus ulusu" ile etnik olarak Ruslardan ziyade, Rusya'da yaşayan bütün halklar kastedilmektedir. Bu bağlamda, artık sadece etnisiteler arası iletişimde devlet dili olarak değil, aynı zamanda yeni sivil ulusun anadili olarak değerlendirilen Rusçanın rolü gözden geçiriliyor. Rus ulusçuluğu etnik olarak algılayan Rusya Federasyonu'ndaki birçok halk zorla Ruslaştırılmaktan korktukları için, bu değişiklikler kamuoyunda ciddi tartışmalara neden oluyor. Nisan 2018'de Rus parlamentosuna sunulan yasa tasarısıyla ana dillerin zorunlu öğrenimi iptal edilmeyi önerildi. Bu girişim Kafkas cumhuriyetlerinde ve Kafkas (Çerkes) diasporasında memnuniyetsizliğe neden olurken, bu memnuniyetsizlik mitingler, grevler ve yasanın iptaline ilişkin çok sayıda başvurularla dışa vuruldu. Toplumsal tartışmalar sonucunda Haziran 2018'de yasa tasarısında önemli değişiklikler yapıldı. Kanunun yeni versiyonuna göre anadil zorunlu statüsünü korudu. Aynı zamanda Rusça zorunlu anadil statüsü alınırken, öğrencilerin seçecekleri anadiller listesine dahil edildi. Makale yazarları olay ve söylem analizi kullanarak Kuzey Kafkasya'da ve Çerkes diasporasındaki "Ulusal Dil Yasası"nın algılanışları arasındaki farkları göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kafkasya, Çerkesler, Rusya, diaspora, dil.

¹ Bu makale, 2-4 Kasım 2018 tarihleri arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.ev sahipliğinde düzenlenen "II. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu"nda sözlü olarak sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir ve Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından desteklenen "Ethnopolitical and Ethnoreligious Mobilisation of Circassians and Turkic Peoples in the Caucasus, Crimea and Diasporas Abroad" (Proje No: 30.2875.2017/8.9) başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır.

² Dr., Güney Federal Üniversitesi, Disiplinlerarası Sosyal Araştırmalar Merkezi Başkanı, tsibenkov@sfedu.ru

³ Dr., Araştırmacı, Güney Federal Üniversitesi, Disiplinlerarası Sosyal Araştırmalar Merkezi, tlostnakov@sfedu.ru

Giriş

Rusya Federasyonu ülkenin anayasasında belirtildiği üzere çok uluslu bir devlettir. Ülkede 46 oblast, 22 cumhuriyet, 9 kray, 4 özerk okrugları ve 1 özerk oblastında 190 etnik grubu yaşamaktadır. Aynı zamanda, federal ilişkilerin geliştirilmesi sırasında birçok etnik grubu önce Sovyetler Birliği, daha sonra da Rusya Federasyonu sınırları içerisinde kendi ulusal cumhuriyetlerini kurma fırsatı elde ettiler.

Bununla beraber belirtmek gerekir ki, ulusal cumhuriyetlerde sadece kurucu halkların temsilcileri yaşamamaktadır. Bu cumhuriyetlerin çoğunun nüfusu farklı halkların karışımıyla oluşmuştur. Diğerlerinden ayrı olarak, Çeçenistan’da nüfusun % 94’ünü Çeçenler oluştururken, Adige’de nüfusun % 24’ünü Çerkesler, %70’ini de Ruslar oluşturmaktadır. Aynı zamanda, diğer cumhuriyetlerde nüfusun çoğunluğunu iki (Kuzey Osetya, Tataristan, Yakutya), üç (Altay, Başkurdistan, Kabardey-Balkar), beş (Karaçay-Çerkesya) ve hatta 13 (Dağıstan) farklı ana etnik grup oluşturmaktadır.

Kurucu halkların adadilleri ulusal cumhuriyetlerde resmi statüye sahiptir. Ancak, resmi statüsüne ve okul öncesi kurumlarda, okullarda ve hatta üniversitelerde öğretilmesine rağmen, ana dillerin kullanım alanı son yıllarda devamlı daralmaktadır. Bu durum, her şeyden önce, gençlerin karışık nüfusa sahip büyük şehirlere göç etmesine neden olan şehirleşme ve küreselleşme süreçlerinin etkisinden kaynaklanıyor, bu da ulusal dilleri onlar için İngilizce ve Rusçaya göre daha az tercih edilir yapmaktadır.

Bu bağlamda, etnik grupların aydınları ve aktivistler ana dilleri terk etmenin kabul edilemezliğine dikkat çekerken, yetkilileri ana dillerini daha aktif korumak ve geliştirmek için göreve çağırmaktadır. Etnik halkların liderleri tarafından, dilin etnik kimliğin ana belirleyicisi olarak algılanması ve dil asimilasyonunun etnik kimliğin tamamen kaybedilmesine yönelik adımlardan biri olarak değerlendirilmesi bu konuya ciddi ilgi uyandırmıştır.

Rusya’daki Dil Durumu

Belirtmek gerekir ki, 2025 yılına kadar Rusya Federasyonu ulusal politika strateji belgesinde şu hedefler yer almaktadır⁴: Rusya halklarının dillerinin korunması ve geliştirilmesi için en uygun koşulları yaratmak; Rusya halklarının dillerini ve dil çeşitliliğini korumaya yönelik tedbirlerin devlet programına dâhil edilmesi; Vatandaşların kendi ana dillerini öğrenme haklarının sağlanması; vatandaşların iletişim, öğrenim, eğitim ve sanat dilinin özgür seçimine yönelik haklarını kısıtlamanın kabul edilemezliği; Rusya Federasyonu birimleri arasında televizyon ve radyo programlarının, ses, video ve yazılı materyallerin ulusal dillerde değişimi; Rus edebiyatının eserlerini Rusya halklarının dillerine tercüme etme geleneğinin yeniden canlandırılması ve desteklenmesi; yurtdışında yaşayan vatandaşların ve çocuklarının Rusça ve Rus halklarının diğer dillerinin korunmasında ve geliştirilmesinde desteklenmesi.

Şu anda Rusya’daki okullarda 50 farklı yerel dil öğretilmekte ve 30 farklı yerel dilde öğretim yapılmaktadır (Dil seçimi serbest..., 2018). Ayrıca, Rusya’da 7 farklı tipte ulusal okul⁵ faaliyet göstermektedir (Volkov, 1989: 33-34): tüm derslerin anadilde işlendiği okullar; anadilde öğretimin 8. sınıfa kadar yapıldığı okullar; anadilde öğretimin 3-4. sınıfa kadar yapıldığı okullar; anadilde öğretimin 1. ve 2. sınıflarda gerçekleştiği okullar; öğretimin Rus dilinde gerçekleştiği, ana dilin ise ayrı bir ders olarak öğretildiği okullar; ebeveynlerin ve öğrencilerin talebi üzerine ana dilin isteğe

⁴ 2025 yılına kadar Rusya Federasyonu ulusal politika strateji belgesi. Rusya Federasyonu Başkanının 12.09.2012 tarihli kararı ile onaylanmıştır.

⁵ Burada yerel dillerde eğitim-öğrenim faaliyetlerini sürdüren okullar kastedilmektedir.

bağlı öğretildiği okullar; ana dilin öğretilmediği, öğrencilerinin etnik Rus olmadığı okullar.

Rus Ulusu Oluşturulması

Son yıllarda Rusya’nın ulus devlet kavramı geliştiriliyor. Buna göre ulus; “tarihsel Rus devleti⁶ temelinde üyelerinin etnik, ırksal ve dini aidiyetlerine bağlı olmaksızın eşit haklara, ortak tarihsel-kültürel değerlere, bir halka ait olma duygusuna, sivil sorumluluğa sahip ve üyeleri arasında dayanışma olan sivil-politik topluluk olarak tanımlanıyor” (Kretzul, 2017). 2016’dan bu yana Rus üst yönetiminde ve uzman çevrelerde Rus ulusuna⁷ ilişkin kanun konsepti ile ilgili aktif tartışmalar devam etmektedir, buna karşılık 2012 yılından beri “Rus Ulusu” terimi “Rusya Federasyonu’nun çok uluslu halkı” ibaresiyle “2025 yılına kadar Rusya Federasyonu ulusal politika strateji” belgesine dâhil edilmiştir.

Bu bağlamda, artık sadece etnisiteler arası iletişimde devlet dili olarak değil, aynı zamanda yeni sivil ulusun anadili olarak değerlendirilen Rusçanın rolü gözden geçiriliyor. Rus milliyetçiliğini sivil değil, etnik algılayan Rusya Federasyonu’ndaki birçok halk zorla Ruslaştırılmaktan korktukları için, bu değişiklikler kamuoyunda ciddi tartışmalara neden oluyor. Bunu “Rusya Federasyon’unda eğitime” ilişkin federal yasada yapılan değişikliklerin tartışılmasına ve kabul edilmesine verilen tepkileri doğrulamaktadır.

Dil Yasası Değişiklikleri 2017 yazında Rusya Federasyonu devlet başkanı Vladimir Putin: “ Bir kişiyi ana dili olmayan bir dili öğrenmeye zorlamak, Rusça öğretme seviyesini ve süresini azaltmak kadar kabul edilemez.” diye konuştu (Klementyev, 2017). Ayrıca, Putin, Tataristan ve Başkurdistan cumhuriyetlerinde var olan Tatarca ve Başkurtça dillerinin etnik olarak Tatar ve Başkurt olmayanlara zorunlu öğretimine karşı çıkan öğrenci velilerinin taleplerine tepki gösterdi. Üstelik, “çocukluşlu ülkemizin doğal, ruhsal çerçevesi” olan Rus dilini herkesin bilmesi gerektiğinin altını çizdi (Klementyev, 2017).

Nisan 2018’de Rus parlamentosuna, tüm meclis partileri temsilen altı Çuvaşistan, Çeçenistan ve Moskova milletvekili tarafından sunulan yasa tasarısıyla ana dillerin zorunlu öğrenimi iptal edilmeyi önerildi. Önerilen değişikliklere göre, ana dil, velilerin yazılı talebi üzerine öğrenciler tarafından gönüllü olarak öğrenilmek zorunda oldular (Khristoforova, 2018).

Bu girişim ulusal cumhuriyetlerin çoğunda memnuniyetsizliğe neden olurken, bu memnuniyetsizlik mitingler, grevler ve yasanın iptaline ilişkin çok sayıda başvurularla dışa vuruldu. Ulusal dillerin, başka halkların temsilcileri tarafından zorunlu öğreniminin geçerli olmadığı ve ulusal okulların yaygın olmadığı Kuzey Kafkasya’da, bu yasa kabul görmezken, Rusya’daki ulusal azınlıkları asimile etme çabası olarak algılandı.

Toplumsal tartışmalar sonucunda Haziran 2018’ de yasa tasarısında önemli değişiklikler yapıldı. Kanunun yeni versiyonuna göre anadil zorunlu statüsünü korudu. Aynı zamanda Rusça zorunlu anadil statüsü alırken, öğrencilerin seçecekleri anadiller listesine dâhil edildi (Sorokina, 2018).

Rusya’daki Protesto Seferberliği

Anadilin zorunluluk statüsünün korunmasına rağmen, anadil ile Rusça arasında seçim yapma imkânı Kuzey Kafkasya’da anadillere bir darbe ve onları isteğe bağlı bir

⁶ Burada Rus Devleti, halkının sadece etnik Ruslardan oluşmadığı, buna karşılık diğer etnisiteleri de içinde barındıran siyasi yapı olarak kullanılmıştır.

⁷ Burada ise, “Rus ulusu” ile etnik olarak Ruslardan ziyade, Rusya’da yaşayan bütün halklar kastedilmektedir.

dile çevirme olarak algılanmıştır (Aleksanyan, 2018). Yasanın kabul edilmesine karşı tüm Kuzey Kafkasya’da protesto seferberliği devam etti. Bununla birlikte, yasaya en güçlü ve organize tepkiyi Çerkesler (Adıgeler) verdi. Öyle ki, 4 ay boyunca Çerkesler kanaat önderlerinden, aktivistlerden, inisiyatif gruplarından, Çerkes köy sakinlerinden federal ve yerel otoritelere çok sayıda bireysel ve toplu itiraz gönderdiler⁸.

Şekil.1. Büyükanne ve torunu arasındaki diyalog:

- Torunum, hadi yiyelim.
- Büyükanne, seni anlamıyorum.

Slogan: Çocuğunuz sizinle Adıge dilinde(Çerkesce) konuşacak mı?

Ülkenin yaklaşık 15 bölgesinin temsilcisini bir araya getiren, yeni kurulan Rusya Halkları Demokratik Kongresi kapsamında Rusya’nın diğer halklarının temsilcileriyle birleşme (Rusya halkları demokratik, 2018), Çerkes dil seferberliğinin önemli bir unsuru oldu. Belirtmek gerekir ki, burada Rusya’daki Çerkes hareketi içinde birleşme gerçekleşmedi. Adıge, Kabardino-Balkar ve Karaçay-Çerkes cumhuriyetlerinden gelen Çerkes aktivistler ortak Çerkes dilinin çıkarları yerine Batı Çerkesçesi (Adıgece), Doğu Çerkesçesi (Kabardeyce), Balkarca ve Karaçayca vb dillerin çıkarlarını savundular.

Rusya Çerkesleri Stratejileri

Tasarıya karşı mücadele için Rusya Çerkesleri tarafından kullanılan 3 tane temel strateji vardır.

Birincisi başvurular ve “Anadiline ihanet eden ana vatanına ihanet edecek!”, “Rusya’nın yerli halklarının etno-kırımını durdurun!”, “Benim anadilim ikinci sınıf değil!” sloganları altında tekli grevler organize ederek bölgesel ve federal otoritelere baskıyı öngörüyordu.

⁸ Örneğin: (Maykop sivil toplum..., 2018; Karaçay-Çerkes halk..., 2018; Kabardino-Balkar cumhuriyetinin..., 2018; Adıgeli aydınların..., 2018; Kabardino-Balkar cumhuriyetinin Khatuyey..., 2018; Kabardino-Balkar cumhuriyetinin Nartkala..., 2018; Kabardino- Balkar cumhuriyetinin Argudan..., 2018).

#НетЗаконуПротивРодныхЯзыков

Şek. 2. Anadile karşı yasaya hayır.

Yasa tasarısına ilişkin oylama öncesi Rusya parlamentosundaki Kafkasyalı parlamenterlere baskı yapmak için onların soyadlarının kullanımıyla ve “Adıge dünyasını savun!” talebiyle flashmob başlatılırken, ayrıca “Kendi halkının çıkarlarıyla ticaret yapma!” sloganıyla karikatürler ve klipler yayımlandı.

**Не торгуй интересами своего народа
#НетЗаконуПротивРодныхЯзыков**

Şek. 3. Halkımızı satıyorum. Ucuz. Milletvekili.

İkinci strateji, anadili olarak Rusçayı seçen Çerkesler hakkında olumsuz bir kamuoyu oluşturulmasını amaçladı. “Eğer Adıge iseniz – çocuklarınız Adıge dilini öğrenmelidir” gibi flashmobların yardımıyla, Çerkes dilinden vazgeçenlerin vatanseverler ve hatta, artık Çerkes olarak algılanmaları gerektiğine dair bir görüş oluşturuldu.

Üçüncü strateji ulusal cumhuriyetlerin devlet dillerinin uygulama alanlarını okul öncesi, okul ve yüksek öğrenimi kapsayacak şekilde geliştirilmesi yoluyla genişletmeye yöneldi ve bu da devlet, iş seçkinleri ve kamuoyunun katılımı ile yeni ders kitaplarının, modern ses ve video materyallerinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Aile içi iletişimde ve günlük alanda Çerkes dilinin yaygınlaştırılması, eğitim kurumlarında anadil eğitiminin kapsamının artırılması ya da tamamen anadilde eğitime geçiş, liselerde anadilde nihai sertifikasyonun uygulanması bu stratejinin aşamalarıdır. Aynı zamanda Çerkes aktivistleri devlet kurumlarında belge yazımında Rusçayla birlikte Çerkes dilinin de kullanılmasında ve bu dili bilmenin iş bulmada önemli bir avantaj olması konusunda ısrar ediyorlar.

Türkiye’deki Protesto Seferberliği

Türkiye’de de sadece Kafkasyalılar ve onlara katılan diğer Türki halkları değil, aynı zamanda geçici süreyle uzlaşan birbirine rakip Kafkas diaspora organizasyonları birleşerek yasa tasarisına karşı protesto temelli eşi benzeri görülmemiş bir birliktelik oluşturdu. Örneğin Türkiye’deki bütün önemli Kafkas örgütleri Ağustos 2018’de Rusya okullarında anadillerin zorunlu öğreniminin iptaline karşı forum düzenlemek için birleştiler. Onlara, Türkiye’nin önde gelen Kırım Tatar ve Nogay örgütlerinin yanı sıra Kazan Tatarlarının temsilcileri de katıldılar (Rusya’da Anadillerin Kısıtlanmasına..., 2018).

Forumun en önemli sonucu, başta Çerkes, Kırım-tatar, bunlara ilaveten Oset, Çeçen, Nogay, Karaçay-Balkarlı ve Dağıstanlı olmak üzere 180 organizasyon tarafından imzalanan ve farklı dillerde yayımlanan ortak deklarasyonun hazırlanmasıydı (Kaffed, 2018a). Buna ek olarak, forumun katılımcıları ana hatları kamuoyu oluşturulması; ortak miting, protesto gösterileri ve basın bildirisi hazırlama; resmi makamlar ile işbirliği (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yurtdışı Türkler ve Akraba topluluklar Başkanlığı, Rusya Federasyonu Büyükelçiliği); protesto faaliyetleri için Kafkasya’dan maddi ve manevi destek sağlama; BM, AB, AGİT, Avrupa Konseyi ayrıca Rusya ve Türkiye’deki yasal mekanizmalar aracılığıyla konunun yargı düzlemine aktarılması olan yol haritası oluşturdu. Bunun için ortak koordinasyon merkezi oluşturulmasına karar verildi (Rusya’da anadilde eğitimi..., 2018). Ayrıca, yasa tasarisından gönüllü öğrenime ilişkin maddenin çıkarılması Kafkas diasporasında gerilimi düşürmedi. “Anadilime dokunma!” cephesi oluştu.

Türkiye Çerkesleri Stratejileri

Aslında Çerkes diasporası protesto faaliyetleri için birkaç temel strateji geliştirdi.

Birinci strateji, Rusya Federasyonu diplomatik temsilcilikleri önünde halkların ortak kitlesel miting düzenlenmesine dayanıyordu. Benzer bir girişim haziran ayında Çerkes-Fed tarafından “Rusya’daki faşist yasalara hayır!”, “Anadile karşı yasaya hayır!”, “Anadilimiz kırmızı çizgimiz!” sloganları altında İstanbul’da yapıldı ancak sadece birkaç düzine insan toplayabildi (Basın Açıklaması..., 2018).

Şek. 4.

Sol hareket tarafından önerilen ikinci strateji (Anadillerin Seçmeli, 2018), sadece Rusya halklarını değil, aynı zamanda tüm ezilenleri (kadınlar, işçiler, vb.) birleşmeye çağırdı ve hem Rusya hem de Türkiye’den dil taleplerini dile getirdi. Belirtmek gerekir ki, Çerkesler düzenli olarak Türkiye’de kendi dil haklarının güvence altına alınmasını talep etmekte, örneğin, TRT Çerkes gibi 7/24 Çerkes dilinde yayın yapan radyo ve

televizyon kanallarının devlet tarafından finanse edilmesini istemekteler (Çerkesler "TRT Çerkes"..., 2018).

Üçüncü strateji, kitlesel bir miting yerine, ulusal konvoyların Rusya Federasyonu'nun diplomatik misyonları önünde görev yapmasını ve bunun Çerkeslerin dil taleplerini dile getirmesini ve bunları sosyal medya kampanyaları aracılığıyla teşvik etmesini önerdi (Hatko, 2018). Bu stratejinin bir parçası olarak Haziran 2018'de Kafkasya, Avrupa, Amerika, Türkiye ve İsrail'i kapsayan sosyal ağlarda Rusça olarak #anadilekarşiyasayahayır heştagıyla eylem başlatıldı.

Dördüncü strateji, diğer etnik gruplarla birleşmeye ve Rus yetkililerine ve uluslararası topluluğa toplu itirazlar yazarak tasarıya karşı ortak talepleri teşvik etmeye yoğunlaştı. Daha tasarının kabulünden hemen önce Kafkas Dernekleri Federasyonu(Kaffed) konuyla ilgili olarak, RF devlet başkanını etkilemek için “Rusya’da anadilleri kısıtlayan yasa tasarısına karşı Putine mektup” kampanyasını başlattı (Kaffed, 2018b). Kafkas Dernekleri Federasyonu, Çerkesleri ve yasa tasarısından etkilenen diğer halkları Kaffed tarafından hazırlanan mektubu Başkan Putin’e göndermeye çağırdı. Buna ek olarak, Çerkes Dernekleri Federasyonu, Rusya Federasyonu Devlet Duma’sına, RF içindeki cumhuriyetlerin parlamentolarına, BM yerli halklar daima forumuna (DOCIP) ve UNESCO sekreteryasına yasanın iptaline ilişkin başvuruda bulunurken, Türkiye’deki Kırım-Tatar kuruluşları da bu doğrultuda hareket etti (Kaffed, 2018b). Ayrıca, bundan ayrı olarak, Kafkasya’da ve diasporada sürekli şekilde ortak sivil direniş ve etnik aktivizm çağrıları yapılmaktadır⁹.

Böylece diasporanın ve Kafkasya’da yaşayan Çerkeslerin stratejileri, Kafkasya’nın ve diğer RF bölgelerinin farklı etnik gruplarının çabalarının birleştirilmesinde ve Rusya yönetimine dil alanında yapılan yeni değişikliklerin iptali için ortak taleplerin iletilmesinde uyuştu. Bununla birlikte, diaspora için önemli olan Türk makamları ve toplumunun ve uluslararası platformların katılımı ve dış temsilciliklerdeki protesto faaliyetleri aracılığıyla Rus makamları üzerinde baskıyı arttırmaktı. Bunun yanı sıra, Kafkasya’daki Çerkesler eğitim alanında Rusçanın kullanımının genişlemesine karşı, cumhuriyetlerin yerel halklarının dillerinin önemini arttırmak için kamuoyu oluşturma ve bölgesel makamlar üzerine baskı yapma imkânına sahip oldular.

Çerkeslerin Ana Yaklaşımları

Diğer taraftan, Kafkasya halklarının yeni yasaya ilişkin tutumu, diasporadan çok daha değişkendi. Yani, diaspora, tasarı tartışmasının derhal durdurulmasını ve ardından da kanunun yürürlükten kaldırılmasını talep ederken, o zaman Kafkasya'da tasarıyla ilgili dört ana yaklaşım vardı:

1. Statükonun korunması: Dil alanında var olan düzene dönüş. Yani ulusal cumhuriyetlerde yerel halkların devlet dillerinin zorunlu öğrenimi.
2. Dil Eşitliği: Yerel halkların ulusal dillerinin rolünü artırarak ve Rus dilinin kullanım oranını azaltarak, Rusya Federasyonu devlet dillerinin eşit statüsünü sağlamak. Daha radikal bir seçenek olarak, federal finansman sağlanarak Rusça aleyhine ana dillerin öğretiminin arttırılması.
3. Dil değişimi: Rusçanın Dağıstan’daki Avarca gibi bölgesel dillerden biriyle değiştirilerek onun halklar arası iletişim dili statüsünün ortadan kaldırılması.
4. Değişikliklerin kabulü.

⁹ Örneğin: (Çerkes Dernekleri Federasyonu..., 2018).

Az sayıdaki son yaklaşımın savunucuları Rusya Federasyonu'nun ana dillerdeki mevzuatının en yüksek uluslararası standartları karşıladığını ve devletin Rusya halklarına kendi ana dillerini öğrenirken yasal engeller oluşturmadığını belirtiyor (Ve dilim kaybolursa..., 2018). Aksine, kabul edilen yasa, ulusal cumhuriyetlerde anadilini öğrenmede birtakım kısıtlamalarla karşılaşan azınlık konumundaki halkların dillerini devletin finansal desteği ile öğrenebilmesine katkı sağlıyor. (Örneğin, Komi, Başkurdistan ve Udmurtya’da yaşayan bir Tatar için).

Aslında bölgesel olarak yerel dilleri öğretme ilkesi aşıldı ve bunun sonucunda, örneğin bir tatar Tataristan dışında ana dil eğitimi alma fırsatı yakaladı. Aynı zamanda, Rusya Federasyonu'ndaki mevcut ulusal okullar herhangi bir kısıtlama olmaksızın varlığını korumaya devam etti ve devlet ayrımcılık yapmadan ülkenin tüm vatandaşları için ana dilde ders alma olanağı sağlıyor.

Sonuç ve Tartışma

Rusya’daki Çerkesler ile diasporadakilerin ana yaklaşımları birbirinden farklı iken, anlaşılmadığı birkaç istisna dışında yasayla ilgili tartışmalarda onların fikirleri aynıydı. Mesela, Rusya’da ve yurtdışında yaşayan Çerkesler arasında, ulusal dillere ilişkin yasanın kabul edilmesinin, Rusya’nın üniter bir devlet haline getirilmesi projesi kapsamında Çerkes dilini yok etmeye ve Çerkeslerin asimile edilmesine yönelik amaçlı bir girişim olduğu düşüncesi baskındır¹⁰.

Aynı zamanda, Çerkesler arasında yasa tasarısı ile ilgili tartışmalarda yönetimin olası asimilasyon politikasının araçlarının incelenmesi önemli yer işgal etmektedir. Her şeyden önce onlar Çerkes dilinin devlet dili statüsünü kaybetmesi ve onun ikinci sınıf bir dile dönüşmesinden, anadillerin öğretimi için gerekli olan finansmanın kısılmasından, ulusal bilimsel araştırma merkezlerinin ve ulusal dillerdeki yazılı basınların kaldırılmasından korkmaktadırlar (Ve dilim kaybolursa..., 2018).

Yönetim üzerine etkide bulunmak için Çerkes aktivistler tarafından kullanılan araçlardan bir tanesi ise çeşitli platformlarda, yasanın kabul edilmesi halinde, Çerkesler arasında protesto faaliyetlerinin artacağı, Çerkes gençlerinin radikalleşeceği, ayrıca uluslararası arenada Rusya’nın prestij kaybedeceğine dair görüşler oluşturulmasıdır¹¹.

Çerkes diasporasının tartışmalarında, anavatanda Çerkes dilinin korunmasının gerekliliği ve Kafkasya’da Çerkes dilinin ortadan kalkmasının yurtdışında yaşayan Çerkesleri asimilasyon tehlikesiyle karşı karşıya bırakacağı düşüncesi hakimdir. Bu bağlamda, diaspora Çerkesleri Rusya’da yaşayan Çerkesleri dil hakları için aktif mücadele etmenin yanı sıra, öğretimin, kendi aralarında iletişimin, belge yazımının ve iş ilişkilerinin ana dilde yürütülmesi çağrısında bulunmaktalar.

Bununla birlikte, Çerkes diasporaları Türkiye-Rusya ilişkilerinde herhangi bir gerilim istememekte, çünkü bu durum diasporanın Kafkasya ile olan bağlarını sürdürmesini doğrudan etkilemektedir.

Aynı zamanda, Rusya yönetiminin tam olarak anadilde eğitimi kısıtladığını düşünen, diaspora Çerkesleri devamlı olarak anadilde eğitim ile anadillerin öğretilmesini birbiriyle karıştırmaktalar. Ayrıca Kafkasya ile olan etkileşim deneyimine dayanarak, diaspora Çerkesleri RF’nun ulusal cumhuriyetlerinde yaşayan Ruslara zorla ulusal dillerin öğretilebileceği fikrini reddediyorlar.

¹⁰ Örneğin: (Adige Hase – Çerkes Konseyi..., 2018; Alov, 2018; Çerkes, 2018).

¹¹ Örneğin: (Adige Hase – Çerkes Konseyi..., 2018; Adige halkı yerli dillerin..., 2018; Kabardey gençlik hareketi..., 2018).

Rusya Federasyonu ulusal dilleri ile ilgili yasa tasarısının Kuzey Kafkasya’da ve Kafkas (Çerkes) diasporasında algılanışında ana belirleyici yasanın etnikleştirilmesi oldu. Bu durum, diasporadaki çok sayıdaki Çerkesin Kuzey Kafkasya’yı Rusya’nın organik bir parçası olarak algılaması ve kendi tarihsel anavatanlarında Rus dilinin devlet dili olarak tanıtmaya hazır olmaması ile açıklanıyor. Bu bağlamda, Rus dilinde eğitim zorla Ruslaştırma olarak yorumlanıyor. Aynı zamanda, Çerkesler tarafından dil yasının reddedilmesi, bu yasanın Çerkes ulusal projesini tehdit eden bir etnik Rus ulus projesinin parçası olarak algılanmasıyla ilgilidir, yani Rusya’daki gerçekleşen sivil ulus oluşturma süreci tam anlanmadığından kaynaklanıyor.

Rusya ve diaspora’da yer alan protesto faaliyetinin sonucunda Çerkes aktivist ve liderler ana dillerin yok olma tehdidinde Çerkeslerin dikkatini çekmekte başarılı olabildiler, ama belirtilen hedefe – yani, Rusçanın sadece resmi dil değil, ana dili olarak yeni statüsünü veren kanun değişikliklerinin tam iptali – ulaşamadılar. Buna göre stratejileri etkisiz kaldılar. Bir de kabul edilmelidir ki, Rusya ve dünyadaki istikrarsız ekonomik durumda federal otoritelerden ulusal dilleri eğitim projelerine mali destek beklenmesi gerçekçi değildir. Bu nedenle ana dili korumak ve geliştirmek için Çerkeslerin daha aktif bir şekilde yerel otoritelerle birlikte projeleri oluşturması, ek kaynaklar ve dış finansman alması, gönüllülerinin özellikle de gençlerinin katılmasını sağlaması lâzım.

KAYNAKÇA

- «Adıgeli aydınların Rus yönetimine başvurusu», *Kabardino-Balkar Bölgesel İnsan Hakları Merkezi*, 12.05.2018, <http://zapravakbr.com/index.php/30-uncategorised/1011-2015-05-18-11-13-59tr-28549240>, erişim tarihi: 13.09.2018
- Aleksanyan, Gor (2018), «Kafkasyalı aktivistler yerel dillere ilişkin yasa nedeniyle hayal kırıklığına uğradılar», *Kavkazskiy Uzel (Kafkas Düğümü)*, <https://www.kavkaz-uzel.AB/articles/323555/>, erişim tarihi: 21.09.2018
- Aloev, Timur (2018), “Ben, Rusya Federasyonu vatandaşı olarak, değerlendirilmek üzere sunulan kanun tasarısını derhal geri çekilmesini talep ediyorum», *Kabardino-Balkar Bölgesel İnsan Hakları Merkezi*, 14.06.2018, <http://zapravakbr.com/index.php/30-uncategorised/1050-timur-aloev-ya-kak-grazhdanin-rf-trebuyu-nezameditel'nogo-snyatiya-predstavlennogo-k-rassmotreniyu-zakonoproekta>, erişim tarihi: 29.09.2018
- «Anadillerin Seçmeli Yapılmasıyla İlgili Forum’un Ardından”, *DÇH. Demokratik Çerkes Hareketi*, <http://demokratikcerkeshareketi.org/node/924>, erişim tarihi: 29.09.2018
- “Adige Hase – Çerkes Konseyi”, yerli dillerin gönüllülük esasına göre öğrenilmesi hakkındaki yasa tasarısına karşı», *"Adige Hase - Çerkes Konseyi"*, 04.05.2018, <https://maykopkhase.blogspot.com/2018/05/blog-post.html>, erişim tarihi: 10.09.2018
- «Adige halkı yerli dillerin gönüllülük esasına göre öğrenilmesi hakkındaki yasanın kabulüne karşı çıkıyor», *Kabardino-Balkar Bölgesel İnsan Hakları Merkezi*, 12.05.2018, <http://zapravakbr.com/index.php/30-uncategorised/1011-2015-05-18-11-13-59tr-28549240>, erişim tarihi: 18.09.2018
- «Basın Açıklaması. “Rusya’nın Faşist Eğitim Sistemine Hayır»», *Çerkes Dernekleri Federasyonu*, 23.06.2018, <http://www.cerkesfed.org/2018/06/23/basin-aciklamasi-rusyanin-fasist-egitim-sistemine-hayir/>, erişim tarihi: 16.10.2018
- Çerkes Dernekleri Federasyonu», *Facebook*, 25.06.2018, <https://www.facebook.com/CerkesDernekleriFederasyonu/photos/a.397172660455890.1073741850.147438565429302/925836560922828>, erişim tarihi: 13.09.2018

- Çerkes, Larissa (2018), "Açık imparatorluk politikası", *Kavkaz. Realii (Kafkasya Gerçekler)*, 22.06.2018, <https://www.kavkazr.com/a/chistoimperskaya-politika/29313613.html>, erişim tarihi: 24.09.2018
- «Çerkesler "TRT Çerkes" için miting yapılacak», *Hürriyet*, 14.09.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/cerkesler-trt-cerkes-icin-miting-yapilacak-40956361>, erişim tarihi: 20.09.2018
- «Dil seçimi serbest, ama öğrenmek zorunlu: Devlet Duması eğitim yasası üzerinde çalışıyor», 08.06.2018, *Rhybt.Rus Hukuk Ve Yargı Bilgileri Topluluğu*, http://rapsinews.ru/legislation_publication/20180608/282952818.html, erişim tarihi: 21.10.2018
- Hatko, Shamis (2018), «Federasyonumuzun «Anadil Toplantısı“...», *Infocherkessia*, <http://infocherkessia.com/#//haberler/posts/1924>, erişim tarihi: 24.10.2018
- «Kabardey gençlik hareketi "Khabze" yerli dillerin gönüllülük esasına göre öğrenilmesine karşı», *Kabardino-Balkar Bölgesel İnsan Hakları Merkezi*, 19.05.2018, <http://zapravakbr.com/index.php/30-uncategorised/1024-2015-05-18-11-13-59tr-28549249>, erişim tarihi: 26.10.2018
- «Kabardino-Balkar cumhuriyetinin Argudan bölgesi sakinlerinin açık mektubu», *Aheku.net*, 16.07.2018, <https://aheku.net/news/society/otkryitoe-pismo-zhitelej-seleniya-argudan-v-podderzhku-rodnyix-yazykov>, erişim tarihi: 12.09.2018
- «Kabardino-Balkar cumhuriyetinin aydınlarının cumhuriyet makamlarına başvurusu», *Kabardino-Balkar Bölgesel İnsan Hakları Merkezi*, 11.05.2018, <http://zapravakbr.com/index.php/30-uncategorised/1010-2015-05-18-11-13-59tr-28549239>, erişim tarihi: 10.10.2018
- «Kabardino-Balkar cumhuriyetinin Khatuyey bölgesi sakinlerinin Rusya devlet Duması parlamenterlerine mektubu», *Aheku.net*, 20.06.2018, <https://aheku.net/news/society/zhiteli-poselka-xatuej-napravili-pismo-v-gosudarstvendumu-rf>, erişim tarihi: 26.09.2018
- «Kabardino-Balkar cumhuriyetinin Nartkala şehri sakinlerinin başvurusu», *Aheku.net*, 27.06.2018, <https://aheku.net/news/society/nas-metodichno-prevrashhayut-v-obshhestvo-torgashej-lavochnikov>, erişim tarihi: 20.09.2018
- Kaffed (2018a), «Deklarasyon: Baskılara ve Kısıtlamalara Karşı Anadillerimizi Sonuna Kadar Savunacağız!», *Kafkas Dernekleri Federasyonu*, <http://www.kaffed.org/haberler/federasyondan/item/3606-deklarasyon-bask%C4%B1lara-ve-k%C4%B1s%C4%B1tlamalara-kar%C5%9F%C4%B1-anadillerimizi-sonuna-kadar-savunaca%C4%9F%C4%B1z.html>, erişim tarihi: 24.09.2018
- Kaffed (2018b), «Rusya'da Anadilleri Kısıtlayan Yasa Tasarısına Karşı Putin'e Mektup Kampanyası», *Kafkas Dernekleri Federasyonu*, <http://www.kaffed.org/haberler/federasyondan/item/3596-rusya-da-anadilleri-k%C4%B1s%C4%B1tlayan-yasa-tasar%C4%B1s%C4%B1na-kar%C5%9F%C4%B1-putin-e-mektup-kampanyas%C4%B1.html>, erişim tarihi: 12.09.2018
- «Karaçay-Çerkes halk derneklerinin Rus makamlarına başvurusu», *Kabardino-Balkar Bölgesel İnsan Hakları Merkezi*, 8.05.2018, <http://zapravakbr.com/index.php/30-uncategorised/1008-2015-05-18-11-13-59tr-28549237>, erişim tarihi: 14.09.2018
- Khristoforova, Maria (2018), «Dilleri tekdüzeleştirmek», *East Russia*, <https://www.eastrussia.ru/material/yazyki-pod-odnu-grebenku/>, erişim tarihi: 6.10.2018
- Klementyev, Mikhail (2017), «Putin Rusçayı ülkenin manevi çerçevesi olarak tanımladı», *RIA Novosti (RIA Haberler)*, <https://ria.ru/society/20170720/1498850306.html>, erişim tarihi: 12.09.2018

- Kretzul, Roman (2017), "Rus ulusu tanımlandı", *Izvestiya (Haberler)*, <https://iz.ru/news/687767>, erişim tarihi: 28.09.2018
- «Maykop sivil toplum örgütü açıklaması, *Adige hase - Çerkes konseyi*, 4.05.2018, <https://maykopkhase.blogspot.com/2018/05/blog-post.html>, erişim tarihi: 16.10.2018
- «Ve dilim kaybolursa... Yeni dil politikasının riskleri. Kafkas düğümünde çevrimiçi tartışma», *Kavkazskiy Uzel (Kafkas Düğümü)*, 22.07.2018, <https://www.kavkaz-uzel.eu/blogs/1927/posts/33910>, erişim tarihi: 18.09.2018
- «Rusya'da anadilde eğitimi engelleyen yasaya karşı komisyon kurulacak», *Cumhuriyet*, 07.08.2018, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/1048463/Rusya_da_anadilde_egitimi_engelleyen_yasaya_karsi_komisyon_kurulacak.html, erişim tarihi: 21.09.2018
- «Rusya'nın Ana Dilde Eğitim Politikasına Diasporalardan Tepki», *Haberler.Com*, 08.08.2018, <https://www.haberler.com/rusya-nin-ana-dilde-egitim-politikasina-11125129-haberi/>, erişim tarihi: 10.10.2018
- «Rusya'da Anadillerin Kısıtlanmasına Karşı İstişare Formu - KAFFED 1», *Youtube*, 26.08.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=yw3cZoMMcgE>, erişim tarihi: 22.10.2018
- «Rusya halkları demokratik kongre organize etti», 25.05.2018, *Tatpolit*, <https://tatpolit.com/novosti/narodi-rossii-organizovali-demokraticheskiy-kongress.html>, erişim tarihi: 27.10.2018
- Sorokina, Julia (2018), «Devlet Duması "eğitim yasasında" yerel dillere ilişkin değişiklikleri kabul etti», *Znak (İşaret)*. http://www.znak.com/2018-07-25/gosduma_prinyala_popravki_o_rodnyh_yazykah_k_zakonu_ob_obrazovanii, erişim tarihi: 11.10.2018
- Volkov, G.N. (1989), «Ulusal okulu geliştirmenin ana yolları ve güncel sorunları», *Ulusal Okulda İki Dil Problemi*, Izhevsk, Udmurtia.